

viatjar de nit' [Jaume I «E altre dia prop del foscant de la nuyt exi's [el comte de Provença] del castel [de Montsó] ab En P. Auguer --- e ab II escuders seus, e tresnuytaren e passaren Leyda --- e l'altra nuyt anaren-se'n a Salou» (*Cròn.*, cap. 13, ed. Col. Pop. Barc. 1, 34), «E, la nuyt, faem les galees *trasnuytar* ab los missatgers; e foren a Menorcha altre dia» (ib., cap. 119, III, 18); text de 1461 (*CoDoACA* xiv, 432)]; sembla tenir el sentit de 'fer incursions en el territori enemic' en el passatge següent de Muntaner: «que el senyor se n'anava deportant per sos regnes, e ell [= infant Pere] *trenuitava* e soferia freds, calors, fams e desaires sobre los sarraïns» (*Cròn.*, cap. 15, ed. Col. Pop. Barc. 1, 43-44); el verb català juntament amb l'arag. ant. *trasnoitar* 'pernoctar, passar la nit en algun lloc',¹¹ cast. *trasnochar* 'passar la nit vetllant', 'caminar de nit' (*Cid*, 429, 1100, 1168), 'pernoctar',¹² port. *tresnoitar* 'vetllar de nit, vigilar', oc. ant. *tranuechar* (*trasnochar* en Levy, PDPF) «passer la nuit blanche», francès ant. *tresnuiter* id. i algunes formes lombardes (*REW*: 5973, *FEW* VII, 218a, n. 8), suposa un llatí tardà **TRANSNOCTARE*. *Tranuitar* té avui poquíssim ús i només literari (*DFa*).¹³ Per a l'estudi d'aquest verb i la seva família, és essencial l'article de G. Colon: «Anar a tresnuita» (en el seu *La llengua catalana en els seus textos*, Barcelona, Curial, 1978, II, 24-35; primer publicat en castellà, *RFE* XLIII, 1960, 203-210); més exemples allí.

Tranuita (variants *tres-*, *tre-*). Aquest substantiu antic ha pervingut fins als nostres dies en la locució adverbial *anar de tranuita*, que segons ens informa el *DAg.* (s. v. *tranuita*) usaven els peixaters de Tarragona que duien el peix a Lleida, evidentment fent camí de nit. *Anar a tresnuita* apareix en una sèrie d'ordinacions antigues disposades en relació als ramats i bestiar ambulants en el sentit de 'anar (un ramat) d'un lloc a l'altre i pernoctant fora de les viles' (cf. arag. ant. *trasnoitar*, cast. ant. *trasnochar* en notes 11 i 12). Així en els *Establiments de Morella* de l'any 1370 es llegeix: «Item stabliren e ordenaren que bestiar que *vage a tresnuyta*, o en altra manera, que entre en blat, sie en erba o en gra, --- que pach per pena lo senyor del bestiar ·v· sous de dia, e de nit ·x· sous --- Et tota bèstia grossa, que sien de ·v· a avayll, un diner de dia, e de nit ·ii· diners, que *no vage a tresnuyta* --- Item stabliren --- que aquell qui metrà cabana de bestiar o ramat que *vage a tresnuyta* o y entrarà per si en coltiva, dins la devesa de les vinyes --- que pach per pena de dia ·v· sous, e de nit ·x· sous».¹⁴ I en les *Ordinacions* de 1344 d'Amposta (a la comarca castel·lonenca), hi ha referència als cans que *van a tresnuyta*: «los quals cans que ab los bestiers iran a tresnuyta, dejen portar esquella sonant».¹⁵ Algunes ordinacions distingeixen —evidentment per la diferència de multes que es cobraven— entre el bestiar que s'ha de considerar de *tranuita*, és a dir, el bestiar que anava de trànsit, i el que no ho era. Les *Ordinacions de Perpinyà* (1289) els distingeixen d'aquesta manera: «Item és adordonat per lo dit S. Rey, que bestiar que jau dins les viles, o pres d'aqueles per un treyt de dart o de péra

(= pedra), que no dega ésser entès per *bestiar de tresnuyta*. Item que l'altre bestiar que jau fora la vila per més de un treyt de dart o de péra, que deja ésser entès per *bestiar de tresnuyta*».¹⁶ A continuació disposen les mateixes *Ordinacions* que «*bestiar de tresnuyta* no entre en los térmens d'altre casteyl per causa de péyzer, si no s'avenia ab lo senyor de qui són los térmens».¹⁷

Tranuitada (variants *tres-*, *trans-*) 'acció de tranuitar, fer camí de nit' [Jaume I «e, quan nos haguem estat un dia en Vic --- venc un missatge que ens envia en Ramon de Plegamans, e ab *tranuitada* tota la nuit, e dix-nos que noves eren vengudes per cert en Barcelona que el rei de Tunis devia ésser en Mallorca» (*Crònica*, cap. 108, ed. Col. Pop. Barc. II, 122); en el *Libre dels Mariners* (fi S. XIV) el poeta fa al·lusió a la vida atzarosa nocturna dels mariners amb aquestes paraules: «Van lo segle sercant, / E ab greus *tranuytades* / E ab males jornades / Dessà deyll, demunt de vally» (G. Colon, p. 33)];¹⁸ 'incurió de nit en el territori enemic' [Jaume I, *Cròn.*, cap. 28, I, 74; Muntaner, *Cròn.*, cap. 125, ed. Col. Pop. Barc. IV, 24; la variant *trinitada* que apareix en cap. 82, II, 45.6, deu ser del copista]; cf. cast. *trasnochada* id., oc. ant. *trasnochada* «nuitée, durée d'une nuit» (PDPF).¹⁹

Notem que el val. ant. *xarnego* o *gos xarnego* 'gos per a caçar llebres de nit amb llaç' [fi S. XV, *Procés Olives*, v. 1301 (escrit amb *ch-*); Escrig, 1851],¹⁹ és una alteració del cast. **locharniego* (< *nocharniego* 'nocturn', derivat de **nochorno* < *NOCTURNUS*), que es va interpretar com *los xarnegos* (*DECH* IV, 234b 44ss.). Aquest mot ha passat al fr. com a *charneigres* [1690], com indica G. Colon (*El léxico cat. en la Rom.*, Madrid 1976, p. 188). *Xarnego*, -ga, s'ha usat a més en referència a 'fill, -a, de pares de nacionalitat catalana i estrangera'. *AlcM* dona aquesta acc. a l'Emp. i Garrotxa, amb un exemple de la novel·la *La Punyalada*, de M. Vayreda (d'Olot), on s'aplica un cop en to despectiu a la protagonista, La Coralí, de pare català i mare francesa. Notem que un sentit semblant i altres pejoratius es donen també en el Nord dels Pirineus, com ens ho informa G. Colon (*l. c.*), mitjançant un estudi de J. Séguy: l'lgd. *charnèga* «geignard» (passat al fr. regional *charnègue*), en gascó «métis, non autochtone»; cf. els sentits que dona Mistral: *charnigue*, -igo, -ego etc. «chien lévrier bâtard», «home méchant, hargneux, acariâtre, bourru» etc.

Després de la guerra, *xarnego* solia aplicar-se, a la Plana de Vic, als proletaris del llenguatge castellà (*DECH* IV, 234b51); G. Colon, citant un cop més de Séguy, ens diu que *charnègo* «bâtard» serveix com a terme pejoratiu al Bearn per a designar els bascs bilingües, que parlen basc entre ells i bearnès amb llurs conciutadans gascons. Sembla, doncs, que l'aplicació del mot als castellans nou arribats es devia, almenys en part, a llur diferent modalitat lingüística. Notem, amb aquest motiu, el gironès *xernegar* 'xerricar (els ocells)', *xarnegar* 'parlar mal, dir pestes, rondinar' (en JRuyra, *Pinya de Rosa* II, 67), mots que com ho sospita J. Coromines (*DECH* IV, 234b48) poden tenir re-